

Dołęga, Józef M.

"Filozofia nauki - wprowadzenie", Michał Heller, Kraków 1992 : [recenzja]

Studia Teologiczne 10, 304-305

1992

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

stwo i społeczna użyteczność reistycznej struktury, ontologia i logika formalna jako zbiory twierdzeń oraz teoria mnogości. Rozdział trzeci o tytule: Człowiek w świecie przyrody — Filozofia ludzkiego trwania (s. 36-49) podaje dane naukowe będące podstawą refleksji filozoficznej o sytuacji człowieka w świecie. Dalej ukazuje rodzaje trwania czyli rodzaje istnienia rzeczy, opis ludzkich zachowań oraz ich antropologiczną charakterystykę, trwanie historyczne i trwanie aktualne ludzkiego gatunku. Rozdział czwarty pt. Człowiek w świecie wartości — Filozofia ludzkich dążeń (s. 49-60) przedstawia opis struktury ludzkiego zachowania oparty o przeżycie wartości, ukazuje genezę i funkcję ludzkich wartości oraz ich przeżycie, podstawowe rodzaje ocen, odczucia wartości witalnych i zachowania ukierunkowane na ich realizację, wartości duchowe i ich realizację, oraz wzajemny konflikt wartości duchowych i witalnych. Język i językowe metody poznania świata jest to odrębna koncepcja filozofii naukowej traktująca o człowieku w świecie symboli. Rozdział piąty o tytule: Człowiek w świecie symboli — filozofia języka i językowych metod poznawania świata (s. 61-80) podejmuje następujące problemy: język w rozważaniach filozofii naukowej, psychologiczny opis funkcji języka i interpretacje językowe, wyróżnienie niektórych jednostek językowych, zdania obserwacyjne, zdania złożone, spójniki i operacje na zdaniach oraz siatka odniesień. Rozdział szósty pt. Człowiek w świecie czynu — Filozofia działania (s. 81-99) zawiera następujące działania, etyczna analiza użyteczności działania, zasada maksymalnego wykorzystania użytecznych możliwości, działania zbiorowe, oddziaływanie, działania rewolucyjne i non-violencyjne, ograniczenia etyki teologicznej. Ostatni rozdział *Małej propedeutyki filozofii naukowej*, nosi tytuł: Człowiek w społeczeństwie — Filozofia bytu zbiorowego (s. 100-115) przedstawia miejsce i pozycję człowieka w świecie a konkretnie w społeczeństwie. Treść tego rozdziału jest ujęta w następujących aspektach: społeczeństwo w wizji antropologiczno-socjologicznej, marksistowsko-cybernetyczna wizja ułomności bytu ludzkiego, cywilizacyjny dramat ludzkiego istnienia zbiorowego. Na końcu książki Autor zamieszcza podsumowanie i perspektywy rozwoju filozofii naukowej.

Problematyka w prezentowanej pracy jest przedstawiona językiem prostym o skromniejszej aparaturze pojęciowej. Autor stawia pytania na które powinniśmy odpowiedzieć. Jest tu zawarty materiał który po uważnym przeczytaniu może służyć do refleksji filozoficznej w bardzo wielu kregach ludzkich, które niekoniecznie muszą posiadać przygotowanie filozoficzne. Książka ta — jak Autor zaznacza — nie ma ambicji stania się podręcznikiem szkolnym. Przedstawia ona pewne ujęcie filozofii, które może być podstawą nauczania.

Mała propedeutika filozofii naukowej stanowi pewien szkic systemu filozoficznego, syntetyczne ujęcie filozofii naukowej, która stwarza podstawę dialogu ludzi różnych kultur i światopoglądów. Filozofia naukowa nie powinna mieć ambicji, żeby być filozofią wyjściową, pierwszym etapem wszystkich nowoczesnych systemów filozoficznych. Tak rozumiana filozofia naukowa może stać się drogą do głębszego, światowego porozumienia i pojednania.

Kazimierz Rynkiewicz

Michał Heller, *Filozofia nauki — Wprowadzenie*, WNPAT, Kraków 1992 ss. 92.

Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie w serii podręczników z Wydziału Filozoficznego wydało pracę ks. prof. dra hab. Michała Hellera pt.: *Filozofia nauki*, która ma być wprowadzeniem do studiów filozoficznych. Prezentowana praca — poza Przedmową (s. 8-9), Zakończeniem (s. 72-82), Wyborem lektur (s. 84-88), Skorowidzem (s. 87-92) — składa się z trzech części.

Część pierwsza: „Zagadnienia wstępne” (s. 10-20) zawiera analizę dwóch zagadnień z filozofii nauki. W pierwszym omawia się fenomen nauki, prezentując znaczenie nauki, nauki pokrewne i pomocnicze oraz trzy światy Poppera. W drugim fragmencie tej części zostały przedstawione metodologiczne typy nauk z uwzględnieniem znaczenia klasyfikacji nauk oraz sygnalizując problemy: teologia i nauki świeckie, filozofia i nauki szczegółowe, charakterystyka filozofii i style jej uprawiania (filozofie irracjonalistyczne, filozofie podmiotu, filozofie typu pozytywistycznego, filozofie postpozytywistyczne, filozofia analityczna — lingwistyczna — języka, systemy metafizyczne), nauki formalne i realne, nauki empiryczne (przyrodnicze) i humanistyczne.

Część druga: „Struktura nauki” (s. 21-52) zawiera trzy elementy: wstęp do filozofii fizyki; filozofie faktu i świat widzialny przez teorię. Z zakresu filozofii fizyki Autor wyjaśnia dlaczego fizyka jest nauką interesującą oraz podaje kilka uwag z dziejów metodologii fizyki. W filozofii faktu podane są wstępne wyjaśnienia, rozumienie faktu w ujęciu pozytywistycznym, konwencjonalistycznym i neopoztywistycznym oraz kryterium falsyfikacji, usprawiedliwienie indukcji, przykład jej zastosowań, me-

toda hipotetyczno — dedukcyjna i fakty utożewianowane. „Świat widziany przez teorię” zawiera wyjaśnienia i konstatacje dotyczące teorii — praw — modeli, statusu poznawczego teorii fizycznych (nawrotny realizm, fenomenalizm, instrumentalizm, deduktywizm, operacjonizm, antyrealizm), strukturalizmu w fizyce (realizm naukowy, strukturalne widzenie świata), modeli, praw przyrody (cechy praw przyrody, metodologiczny status praw przyrody), strukturalnej stabilności oraz teorii i faktów.

Część trzecia: „Filozoficzne zagadnienia ewolucji nauki” (s. 53-71) dotyczy historycznego spojrzenia na nauki, postępu w nauce (kumulatywizm, antykumulatywizm, zasada korespondencji), sporu o racjonalność ewolucji nauki (ujęcia: Kuhna, Poppera, Lakatosa, Feyerabanda oraz internalizm i eksternalizm), nieliniowego modelu ewolucji nauki (nieliniowa strategia ewolucji, struktury dyssypacyjne, zależność wyników od metod badań, bifurkacyjny model rozwoju nauki).

W zakończeniu (s. 72-83) Autor rozważa granice nauki i transcendencję, ascezę nauki i posnoważayność, strategię granic, redukcjonizm i transcendencję, granice języka, pytania ostateczne (granice wyjaśniania i granice realizmu, istnienie i racjonalność, racjonalność i sens) oraz horyzont filozofii nauki.

Przedstawiona praca M. Hellera będzie dobrą lekturą w wykształceniu filozoficznym studentów filozofii i alumnów w Wyższych Seminarjach Duchownych. Przysłużyły się one dobrze do uświadomienia znaczenia podstawowych pojęć: nauki, metody, teorii, modelu, struktury, faktu naukowego, teologii, filozofii, ewolucji, itp. Ponadto jest ona napisana klarownym i przystępnym językiem (jak większość prac tego Autora) pozyska szersze grono wdzięcznych czytelników.

Józef M. Dołęga

Bernard Hałaczek, *U progu ludzkości — Podręcznik przyrodniczej antropogenezy*, ATK, t. 1, Warszawa 1991, ss. 121.

Wydawnictwo Akademii Teologii Katolickiej wydało książkę ks. prof. dr hab. Bernarda Hałaczka, Dziekana Wydziału Filozofii ATK, który prezentuje aktualny stan badań naukowych z zakresu antropogenezy w ujęciu przyrodniczym. Praca ta przedstawia ewolucyjną interpretację narodzin i rozwoju człowieka, co dla jednych czytelników jest dość oczywiste, dla innych natomiast może być niepokojące z racji światopoglądowych (por.: s. 3).

Studium „U progów ludzkości” składa się z ośmiu części, poza Przedśłowiem (s. 3) i Bibliografią (s. 114-120). W pierwszym punkcie Autor wyjaśnia „Miejsce człowieka w świecie istot żywych” (s. 4-6), następnie przedstawia biologiczną specyfikę człowieka (s. 6-36), którą ukazuje, charakteryzując człowieka jako gatunek przekraczający specyfikę Pongidae oraz stwierdzając, że człowiek jest gatunkiem nadrodzin Hominoidea i rzędu Primates. Po tej uporządkowanej systematyce przechodzi On w punkcie trzecim do prezentacji interpretacyjnego waloru teorii ewolucji (s. 36-59). Podejmuje tutaj następujące zagadnienia: 1 — teoria ewolucji wyjaśnieniem faktów biologii porównawczej; 2 — teoria ewolucji wyjaśnieniem faktów paleontologicznych (ramy czasowe życia i człowieka); 3 — teoria ewolucji wyjaśnieniem chronologii hominidów (Homo sapiens, Homo erectus, Homo habilis). W czwartym punkcie pt.: „Australopithecus africanus z Taung” (s. 59-72) zawarta jest historia tego odkrycia, kruchość diagnozy Darta i Dartowska diagnoza w kontekście trzeciorzędowo — kranialnej koncepcji antropogenezy. Następny punkt pt.: „Australopithecinae Południowej Afryki” (s. 72-84) podaje opis odkrycia ze Sterkfontein, Makapansgat, Kromdraai, Swartkrans oraz chronologię kopalnych hominidów z Afryki Południowej. Natomiast w szóstym punkcie pt.: „Australopithecus afarensis z Hadar i Laetoli” (s. 84-96) zawarta jest analiza tego odkrycia, a mianowicie: wiek pokładów Hadar i Lateoli, materiał kopalny, morfologia hominidów, problematyka taksonomiczno-filogenetyczna oceny hominidów z Hadar i Lateoli. W siódmym punkcie pt.: „Hominoidalny status Australopithecinae” (s. 96-109) przedstawia Autor hominoidalne uzębienie, dwunożność oraz ludzką reorganizację mózgu. W ostatnim punkcie ósmym zaprezentowany jest paradygmat australopitekalknej filogenezy człowieka (s. 109-113).

Praca ta jest napisana zwięzłym i klarownym językiem, zawiera bogaty zestaw rysunków wyjaśniających różnicowanie i podobieństwa istot w procesie hominizacji, może być zaadresowana do studentów i wszystkich zainteresowanych początkami ludzkości. Na temat aspektów światopoglądowych prezentowanych w książce tezy, Autor w następujący sposób pisze: „osobiście jestem przeświadczony o tym, że proponowane w ramach teorii ewolucji wyjaśnienie przeszłości człowieka bynajmniej nie pomniejsza ani godności ludzkiej, ani wielkości Stwórcy. Wręcz przeciwnie: